

Kunskapskulturer

Överföringar mellan kulturforskning och vetenskapsstudier

STAFFAN BERGWIK är fil. dr i idé- och lärdomshistoria och forskarassistent vid institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala universitet. Han bedriver forskning om naturvetenskapernas kulturhistoria under 1900-talet, och arbetar i skärningspunkten mellan kulturhistoria, vetenskapshistoria och teknik- och vetenskapsstudier. För närvarande bedriver han ett forskningsprojekt om genus- och maktstrukturer i det tidiga 1900-talets naturvetenskaper.

kulturforskning som akademiskt fält har en släkting – olik men med liknande drag. Vetenskapsstudier (Science and Technology Studies, STS) innehåller forskning om naturvetenskap och teknik ur mångdisciplinära perspektiv (Sismondo 2010). Relationen mellan kulturforskning och vetenskapsstudier har ibland varit konfliktfylld, men fälten delar utvecklingslinjer och beskaffenhet. Här kommer jag att betona det gemensamma intresset för *migration* av kunskap och kultur. Temat blev centralt under 1980- och 1990-talen mot bakgrund av kalla krigets slut, en intensifierad globalisering, avkolonialisering och påföljande mångkulturalism (During 1999).

Vetenskapsstudier handlade under 1970- och 1980-talen primärt om att visa hur vetenskaplig kunskap beror av lokala, "sociala grupper" världsbilder, arbetssätt och antaganden. Laboratorier beskrevs som subkulturella praktiker och forskare i vetenskapsstudier argumenterade för att kunskap var svår att förflytta (Sismondo 2010). Också kulturforskningen handlade länge om lokala subkulturer, och antropologin dominerade fältet.

Under 1980- och 1990-talen började emellertid båda fälten att orientera sig mot frågor om transporter och kulturella flöden. Det tidigare kulturbegreppet ansågs för isolerande, enkelriktat och totaliserande: istället började många forskare att adressera kulturella spänningar, motsättningar och flöden. Det som ligger mellan lokala kulturer gick från att betraktas som störningar till att bli högtintressant (During 1999; Ortner 1999; Ekström 2009). Också inom vetenskapsstudier började man studera migration: vetenskap beskrevs även fortsättningsvis som "polykulturell", men nu också som en vidsträckt

arkipelag av subkulturer där öarna inte är isolerade (Shapin 1995; Galison 1997).

Förståelsen av migrationer kom att handla om hur hela vetenskapliga sammanhang överförs – inklusive experiment, instrument, arbetssätt och världsbilder – till exempel genom olika varianter av översättningssociologi. Inom dessa studerades hur aktörer intresserar, enrullerar och mobiliserar allierade samt hur standardiseringar skapas. Den mest framgångsrika översättningssociologin har varit aktör-nätverksteori, ANT (Law 1999).

Annan forskning inom vetenskapsstudier har riktat in sig på kulturell kommunikation; här finns endast plats för några exempel. Rodrigo Ribeiro har studerat språköversättare som också är kulturmäklare: de lägger till, drar ifrån och "buffrar" mellan olika kulturformationer (Ribeiro 2007). Peter Galison har talat om "utbyteszoner" där vetenskapliga subkulturer kan interagera genom att designa tillfälliga språk, men utan att annektera eller dominera varandra. Hans bild av vetenskaplig verksamhet framhåller ett produktivt och fredligt utbyte i en mångkulturell struktur (Galison 1997). Vetenskapshistorikern Sven Widmalm har genom begreppet "kontextöverföring" studerat förflyttning av vetenskaplig materialitet. Sådan är möjlig endast om en spatial, organisatorisk och vetenskaplig kontext också flyttas, vilket inkluderar vetenskapliga ideal, identiteter och beteenden (Widmalm 2004). Dessa studier erbjuder en slags kulturell nätverksanalys: de belyser handfasta kopplingar mellan lokala sammanhang. Samtidigt bäddar de in kunskap i vad vi kan beskriva som kultur: språk, normer, beteendemönster och ideal. Därmed är de nära besläktade med kulturforskningen.

Också på andra sätt är släktskapet tyd-

ligt. Forskare i båda fälten har insisterat på att även om kunskap och kultur förflyttas förblir den heterogen – global och lokal på samma gång. Det har också inneburit att transport innebär transformering. Gränssnitt binder samman aktörer och möjliggör interaktion, men kunskap, mening och materialitet har också olika innebörder för de involverade grupperna. I vetenskapsstudier har det hävdats att det rent av är denna teknovetenskapens mångtydighet som gör den möjlig att förflytta och fås att fylla varierande funktioner. Kulturforskare har talat om "rekontextualisering": kulturella processer av överföring innehåller alltid ett aktivt moment av nyskapande – ny förståelse av det som förflyttas skapas ständigt (During 1999; Ekström 2009).

Men det har också funnits skillnader i intressen och betoningar mellan kulturforskning och vetenskapsstudier. Viktigast i detta sammanhang är olikheterna i empiriska studieobjekt, samt intresset för makt. Analyser av "utbyteszoner", "buffring" och "kontextöverföring" handlar primärt om fredliga skeenden och privilegierade aktörer. Inom kulturforskningen har man istället haft ett större intresse för makt och icke-eliter. Forskare inom vetenskapsstudier med kulturteoretiska ambitioner har till exempel intresserat sig för hur vetenskapen "centraliserar" kulturer och påverkar människor "på utsidan". Vetenskapsociologisk forskning har kritiserats för att inte tillräckligt studera vardagsliv, populärkultur och underordnade aktörer (Downey & Dumit 1997; Hess 1997).

Den gren som tydligast behandlat frågor om makt och de icke-privilegierades perspektiv är feministiska vetenskapsstudier. Men också den starkt expansiva postkoloniala kulturforskningen har

tvungat vetenskapsstudier att reformera vissa antaganden om migration och makt. Teknovetenskapen har onekligen haft stor betydelse i västvärldens koloniala projekt, och just i gränssnittet mellan kulturforskning och vetenskapsstudier har den bästa kunskapen om denna roll producerats.

Det koloniala temat leder mig också fram till en mer framåtsyftande fråga: kanske börjar det bli dags att ställa frågor om *kronologisk migration av kunskap och kultur*? Samtidens problem illustrerar tydligt att vi riskerar att kolonialisera framtida samhällen. Vilken är vetenskapens roll i denna process? Hur migrerar kunskapsproduktion över tid och vilka blir effekterna för demokrati och inflytande? Om förflyttningar över komplex geografi varit ett centralt intresse under två decennier måste vi kanske börja fråga vad det innebär att vi ”kontextöverför” kunskap och kultur till kommande generationer. Kanske är detta nästa stora forskningsproblematik som kan tjäna på överföringar mellan vetenskapsstudier och kulturforskning.

REFERENSER

- Downey, Gary Lee & Dumit, Joseph, 1997. “Locating and intervening: An introduction”, in Downey & Dumit (eds.), *Cyborgs and Citadels*. Santa Fe: School of American Research Press.
- During, Simon, 1993. “Introduction”, in During (ed.), *The Cultural Studies Reader*. London: Routledge.
- Ekström, Anders, 2009. *Representation och materialitet: Introduktioner till kulturhistorien*. Nora: Nya Doxa.
- Galisson, Peter, 1997. *Image and Logic: A Material Culture of Microphysics*. Chicago: Chicago University Press.
- Hess, David, J., 1997. *Science Studies: An Advanced Introduction*. New York: New York University Press.
- Law, John & Hassard, John, 1999. *Actor Network Theory and After*. Oxford: Blackwell.
- Ortner, Sherry, B. (ed.), 1999. *The Fate of “Culture”: Geertz and Beyond*. Berkeley: University of California Press.
- Ribeiro, Rodrigo, 2007. “The language barrier as an aid to communication”, in *Social Studies of Science*, Volume 37, Issue 4:561–584.
- Shapin, Steven, 1995. “Here and everywhere: Sociology of scientific knowledge”, in *Annual Review of Sociology*, Volume 21:289–321.
- Sismondo, Sergio, 2010. *An Introduction to Science and Technology Studies*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Widmalm, Sven, 2006. “A machine to work in: The ultracentrifuge and the modernist laboratory ideal”, in Baraldi, Enrico; Fors, Hjalmar & Houltz, Anders (eds.), *Taking Place: The Spatial Contexts of Science, Technology and Business*. Sagamore Beach: Science History Publications.

SUMMARY

Knowledgecultures Overlaps Between Cultural Studies and Science Studies

This article traces overlaps between cultural studies and science studies, suggesting the *migration* of knowledge and culture as a common theme. Both fields have addressed travelling cultures and shared the idea that transportation also always means transformation. Knowledge and culture are both local and global. The article also indicates how the two fields have understood power and non-elite groups differently. In closing, the article suggests that a future challenge for both fields is to understand the effects of migrating western technology to future generations.